

LESSEN SERIE IDENTITEIT EN DUURZAAMHEID

GROEP 1/2

Inleiding

Burgerschapsvorming is een nieuw verplicht vak dat aangeboden moet worden op de basisschool. Burgerschap heeft te maken met het ontwikkelen van kinderen tot actieve en participerende burgers in de huidige samenleving. Wereldburgerschap kan aangeboden worden vanuit verschillende domeinen. De domeinen zijn: vrede en conflict, identiteit, diversiteit, globalisering, duurzaamheid, verdeling, mensenrechten en mondiale betrokkenheid. In deze lessenserie gaat het om de domeinen identiteit en duurzaamheid.

Onder identiteit valt onder andere de ontwikkeling van je persoonlijkheid. Dus wie je bent, wat je bent en wat jij belangrijk vindt in het leven. Het kan hierin draaien om je uiterlijk, maar vooral draait het om het innerlijk. Ook kan het bij identiteit draaien om groepsidentiteit en hoe jij je uitdraagt naar andere mensen in de omgeving. Het is dus een breed onderwerp, waar ontzettend veel mogelijkheden tot onderwijs liggen.

Hiernaast is duurzaamheid een breed domein, waarmee je alle kanten op kan. Onder duurzaamheid valt onder andere de zorg die gedragen wordt voor de wereld. Dit kan bijvoorbeeld gaan over duurzame energie, kleding of eten. Onder duurzaamheid kan ook goed de toekomst en de huidige veranderingen op de wereld verwerkt worden. Door kinderen onderwijs te bieden over de domeinen die vallen onder wereldburgerschap, wordt er binnen de school gewerkt aan het ontwikkelen van burgers die klaar zijn om te participeren binnen de samenleving.

Ook in groep ½ kan er al gewerkt worden aan burgerschapsonderwijs. Dit kan je behapbaar maken voor jonge kinderen door het klein te houden en passend te maken aan hun beeld van de wereld. In deze lessenserie doen we dat aan de hand van de domeinen identiteit en duurzaamheid.

We beginnen in les één (*Wie ben ik*) met het onderwerp identiteit, waarbij er gekeken wordt naar wie ben ik in innerlijk en uiterlijk en wat zijn de verschillen en overeenkomsten tussen mezelf en mijn klasgenoten. Door hiernaar te kijken aan de hand van een prentenboek en deze als voorbeeld te nemen, houd je het onderwerp klein en dicht bij het kind zelf. Uiteindelijk maken de kinderen in deze les een tekening van zichzelf en gaan we die bekijken. In de volgende les (*Wat vinden wij belangrijk*) wordt er een verbinding gemaakt tussen identiteit en duurzaamheid, waarbij de kinderen op een speelse manier gaan leren over een schonere wereld en uiteindelijk zelf naar buiten gaan om afval op te ruimen. In de laatste les (*Wat is belangrijk voor de wereld*) die gericht is op duurzaamheid gaan de kinderen van het 'lelijke' afval iets moois maken door er een eigen kunstwerk mee te creëren. Op deze manier komt ook recycling op een speelse manier aan bod. De lessen zijn zo uitgewerkt dat ze meteen gebruikt kunnen worden in de klas, de benodigde materialen zijn bijgevoegd.

Wij wensen jullie veel plezier met het uitvoeren van deze lessenserie!

Les 1:

Wie ben ik?

Beginsituatie/ ontwikkelingsbehoefte

Verschilt per klas/school. Je kan de les aanpassen aan de eigen ontwikkelingsbehoefte van jouw klas.

Bedoelingen

Vaardigheid/ Kennis van de wereld/ Persoonsvormend

Kernactiviteiten:

Taal, Burgerschapsvorming (identiteit), Beeldende vorming (tekenen), Natuur

Bedoelingen:

De kinderen worden voorgelezen uit het boek, *ik ben ik en jij bent jij*.

De kinderen kunnen de verschillen en overeenkomsten tussen verschillende dieren benoemen en kunnen vertellen dat het niet erg is dat niet ieder dier hetzelfde is.

De kinderen kunnen benoemen dat ieder mens anders is, dit kan qua uiterlijk of innerlijk zo zijn.

De kinderen tekenen zichzelf op representatieve wijze (huidskleur, ogen, mond, haren).

De kinderen kunnen aan de hand van de tekeningen de overeenkomsten en verschillen benoemen en benoemen dat we allemaal anders en mooi zijn (iedereen mag zichzelf zijn en is goed zoals hij/zij is).

Kerdoel 1: De leerlingen leren informatie te verwerven uit gesproken taal. Ze leren tevens die informatie, mondeling of schriftelijk, gestructureerd weer te geven.

Kerdoel 2: De leerlingen leren zich naar vorm en inhoud uit te drukken bij het geven en vragen van informatie, het uitbrengen van verslag, het geven van uitleg, het instrueren en bij het discussiëren.

Kerdoel 3: De leerlingen leren informatie te beoordelen in discussies en in een gesprek dat informatief of opiniërend van karakter is en leren met argumenten te reageren.

Kerdoel 4: De leerlingen leren informatie te achterhalen in informatieve en instructieve teksten, waaronder schema's, tabellen en digitale bronnen.

Kerdoel 9: De leerlingen krijgen plezier in het lezen en schrijven van voor hen bestemde verhalen, gedichten en informatieve teksten.

SLO doelen

Kerdoel 34: *De leerlingen leren zorg te dragen voor de lichamelijke en psychische gezondheid van henzelf en anderen.*

Kerdoel 37: *De leerlingen leren zich te gedragen vanuit respect voor algemeen aanvaarde waarden en normen.*

Kerdoel 38: *De leerlingen leren hoofdzaken over geestelijke stromingen die in de Nederlandse multiculturele samenleving een belangrijke rol spelen, en ze leren respectvol om te gaan met seksualiteit en met diversiteit binnen de samenleving, waaronder seksuele diversiteit.*

Kerdoel 41: *De leerlingen leren over de bouw van planten, dieren en mensen en over de vorm en functie van hun onderdelen.*

Kerdoel 54: *De leerlingen leren beelden, muziek, taal, spel en beweging te gebruiken, om er gevoelens en ervaringen mee uit te drukken en om er mee te communiceren.*

Oriëntatie: Aan de hand van het prentenboek: *ik ben ik en jij bent jij* van Karl Newson en Kate Hindley, begint deze activiteit. Je laat de kaft zien aan de kinderen en vraagt wat ze er allemaal op zien (een meisje, giraf, andere dieren). Nadat je dit heb besproken lees je de titel van het boek voor. Je vraagt aan de kinderen wat dit zou kunnen betekenen. Hierna begin je met het voorlezen van het boek. Je leest op een rustig tempo voor en laat alle platen duidelijk aan de kinderen zien.

Kern: Na het voorlezen van het boek, pak je er een paar platen bij uit het boek. Je bespreekt met de kinderen de platen; wat zie je? En wat zijn de overeenkomsten en de

verschillen tussen de dieren; wat is er anders aan dit dier? wat is hetzelfde?. Ook behandel je met de kinderen de vraag of het erg is dat niet ieder dier hetzelfde is?

Vervolgens leg je de link naar mensen; zijn alle mensen hetzelfde of zijn we net als dieren allemaal een beetje anders? We zijn net als de dieren allemaal een beetje verschillend. En dit is fijn, want anders zou de wereld heel erg saai zijn. Soms lijken mensen aan de buitenkant, dus in hoe ze eruitzien, wel of juist niet op elkaar. Wat is er bij ons hetzelfde? Wat is er anders? Dit kan je als leerkracht betrekken op dingen als: ogen (kleur en vorm), mond, huidskleur, lichaam, haren etcetera. Je kan de verschillen door de kinderen laten benoemen, als er niet veel uit de kinderen komt, kan je ook zelf vertellen dat jij bijvoorbeeld bruin haar hebt en dit terugvragen aan de kinderen: wie hebben er nog meer bruin haar? Ga eens staan. Wie hebben er zwarte haren? Wat is er nog meer anders? Benadruk dat iedereen mooi is, zoals hij of zij is. We zijn allemaal een beetje anders, maar wel gelijk.

Activiteit

We zijn niet alleen aan de buitenkant allemaal een beetje anders, maar ook van binnen. Niet iedereen vindt hetzelfde leuk of mooi. Ik houd bijvoorbeeld van (benoem iets waar jij van houdt) maar niet iedereen vindt dat leuk. En ik ben goed in (benoem iets waar jij goed in bent) maar niet iedereen is daar goed in. Minder goed ben ik in (benoem iets dat jij niet zo goed kan) sommige kunnen dit wel heel goed. Kinderen zullen op de dingen die je zegt vast gaan reageren, ga hier kort op in. Vervolgens laat je de kinderen met hun buurmaatje (kniemaatje) bespreken waar ze van houden, goed in zijn en minder goed in zijn. Tijdens het kletsen met het buurmaatje loop je als leerkracht een rondje, help de kinderen die er niet uitkomen. Na een aantal minuten klap je in je handen en zorg je ervoor dat je de aandacht van de kinderen hebt. Je haalt een aantal dingen die je gehoord hebt even terug. Aan de binnenkant zijn we dus ook allemaal een beetje anders.

Vervolgens leg je aan de kinderen de teken opdracht uit. Ieder kind krijgt zometeen een blad met een hoofdvorm, je gaat jezelf tekenen. Je laat het blad (zie afbeelding 1) zien aan de kinderen. Wat mist er nog? (ogen, mond, haar, huidskleur etc). Je gaat jezelf helemaal namaken. Je zet de kinderen aan hun tafeltje en deelt de tekenspullen en tekenbladen uit. Zorg dat je beschikt over genoeg kleuren (verschillende kleuren huidskleur potloden bijvoorbeeld), zodat ieder kind in de klas zichzelf helemaal kan namaken. Als leerkracht loop je rond en begeleid je de kinderen, wat voor kleur is jouw huid, haar, ogen, mond?

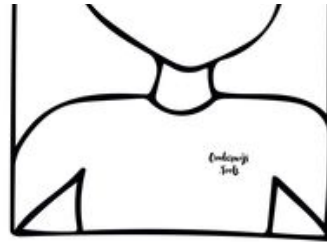
Afsluiting: Als iedereen klaar is met zijn/haar tekening, leg je ze allemaal naast elkaar op de grond of hang je ze op. Met alle kinderen ga je kijken naar de tekeningen. Ieder kind is een beetje anders, sommige kinderen lijken een beetje op elkaar en anderen weer niet. Je kan nog even terugkomen op de verschillen en overeenkomsten, net zoals in het boek. De kinderen die dat willen, kunnen ook nog iets vertellen bij hun tekening (wat heb jij gemaakt, wie ben jij?). Iedereen is mooi zoals hij/zij is, ik ben ik en jij bent jij.

Materialen

- Prentenboek: *ik ben ik en jij bent jij* van Karl Newson en Kate Hindley
- Kleurpotloden
- Tekenspullen (zie de bijlage).

Bijlagen

*Onderwijs Toets

Les 2:

Wat vinden wij belangrijk?

Beginsituatie/ ontwikkelingsbehoefte

De kinderen hebben les 1 uit de lessenserie gehad. Hierin hebben ze het gehad over dat iedereen een beetje anders is en mooi is zoals hij/zij is. Hierin hebben ze vooral gekeken wie zij zelf zijn aan de hand van een tekening.

Kinderen hebben in hun wijk of omgeving waarschijnlijk wel een keer afval op de grond zien liggen. Het is belangrijk om hierover te praten wat we hieraan kunnen doen zodat de normen en waarden rond duurzaamheid op een speelse manier aangeleerd kunnen worden.

Bedoelingen

Vaardigheid/Kennis van de wereld/ Persoonsvormend

Kernactiviteiten:

Burgerschap (duurzaamheid), burgerschap (identiteitsvorming), Taal,

Bedoelingen:

De kinderen hebben een kleine bijdrage geleverd aan het helpen van de natuur (door afval te prikken).

De kinderen kunnen uitleggen dat het niet goed is om afval in de natuur te gooien, omdat het daar dan altijd blijft liggen.

De kinderen oefenen met het verwoorden van hun mening tijdens een kringgesprek.

De kinderen delen hun eigen ervaring en verwoorden dit tijdens een kringgesprek.

Kerdoel 1: *De leerlingen leren informatie te verwerven uit gesproken taal. Ze leren tevens die informatie, mondeling of schriftelijk, gestructureerd weer te geven.*

SLO doelen

Kerdoel 2: *De leerlingen leren zich naar vorm en inhoud uit te drukken bij het geven en vragen van informatie, het uitbrengen van verslag, het geven van uitleg, het instrueren en bij het discussiëren.*

Kerdoel 3: *De leerlingen leren informatie te beoordelen in discussies en in een gesprek dat informatief of opiniërend van karakter is en leren met argumenten te reageren.*

Kerdoel 37: *De leerlingen leren zich te gedragen vanuit respect voor algemeen aanvaarde waarden en normen.*

Kerdoel 39: *De leerlingen leren met zorg om te gaan met het milieu*

Activiteit

Oriëntatie: We kijken terug naar de tekeningen die we de vorige les in de lessenserie hebben gemaakt. Hier hebben we het gehad over dat we er allemaal een beetje anders uitzien. De leerkracht heeft nu ook een tekening van zichzelf gemaakt en hangt het nu bij de rest van de tekeningen. Die zijn ook net een beetje anders dan de rest. Ook heeft de leerkracht een foto meegenomen. Dit is de foto van zijn of haar wijk. De leerkracht vertelt dat dat is waar die woont, de wijk. Hierin loop ik elke dag naar school. Meestal is dit een hele groene en schone wijk, maar vanmorgen toen ik naar school ging zag ik toch wat vreemds. Omdat ik het zo vreemd vond, heb ik het voor jullie gefilmd. De leerkracht laat nu een filmpje zien waarin hij/zij in de wijk loopt langs een prullenbak. Naast de prullenbak ligt allemaal plastic en afval. Als ik de video heb laten zien, vraag ik aan de kinderen wat ze denken wat ik zo vreemd vond. Het is al het plastic naast de prullenbak. Ik vraag waar normaal al dat plastic moet, in de prullenbak. Ook vraag ik naar de kinderen hun ervaringen. Of ze dit ook wel eens hebben gezien. Ik vertel aan de kinderen dat wanneer het schoon op straat is, de planten en de bomen het erg fijn vinden. Ik vind het dan ook een stuk fijner om naar school te lopen in een opgeruimde wijk. Als je het niet weggooit, blijft het er namelijk altijd liggen! Wat zouden wij kunnen doen om de straat een stukje schoner te houden? We kunnen het met de klas opruimen!

Kern: Hierna gaan we met de kinderen naar buiten. Het is belangrijk dat er duidelijke afspraken met de kinderen worden gemaakt over waar ze heen mogen. Ook is het verstandig om de kinderen een veiligheidsvestje te laten dragen zodat ze goed opvallen. Een hulpouder om extra op de kinderen te letten kan ook helpen.

Om afval op te ruimen kan je over het schoolplein lopen of naar een parkje gaan dicht in de buurt. De kinderen kunnen dan met een schepje of grijpstok het afval oppakken en in een vuilniszak stoppen van een van de begeleiders. Je kan ervoor kiezen om het afval ter plekke te scheiden. Op die manier kan het plastic afval, dat niet al te vies is, hergebruikt worden tijdens de volgende opdracht. Na 15 minuten wordt er op een fluitje geblazen zodat alle kinderen weten dat ze moeten verzamelen bij de leerkracht.

Wanneer alle kinderen aanwezig zijn, wordt er kort gekeken naar wat er in de vuilniszakken zit. Ook kijken we nog een keer met de klas naar het park of schoolplein. De leerkracht vertelt dan dat het er al een stuk schoner uitziet en dat de mensen, planten en dieren hier vast gelukkig van worden.

Afsluiting: We keren hierna terug naar de klas. Ik laat de kinderen nog een keer vertellen wat er allemaal is gevonden. Ik vertel dat we de volgende keer gaan kijken of we nog iets moois kunnen maken met wat we gevonden hebben.

Materialen

- Ingevuld werkblad van les 1 door de leerkracht.
- Foto van wijk
- Filmpje lopend door een wijk waar een prullenbak in voorkomt waar plastic naast ligt.
- Schepjes of prikstokken
- Afvalzakken
- Veiligheidsvestjes

Bijlagen

-

Les 3:

Wat is belangrijk voor de wereld?

Vorbereiding les

Voorafgaand aan deze les heeft de leerkracht aan de ouders gevraagd om recyclebaar afval aan de kinderen mee te geven naar school. Er is dus al een verzameling aan plastic, papier en dergelijke in de klas aanwezig.

Beginsituatie/ ontwikkelingsbehoefte

De kinderen hebben twee eerdere lessen gehad in deze lessenserie. Ze zijn begonnen met het kijken naar zichzelf, wie ze zijn en wat bij hun past. Tijdens de tweede les zijn ze meer gaan kijken naar wat ze belangrijk vinden, hierin lag al een overgang naar het thema duurzaamheid.

De kinderen hebben het nodig om de problematiek rond duurzaamheid op een beeldende manier voorgelegd te krijgen. Als ze iets met hun handen doen, zal het een stuk beter blijven hangen.

Vaardigheid/ Kennis van de wereld/ Persoonsvormend

Kernactiviteiten:

Taal, Burgerschapsvorming (Duurzaamheid), Beeldende vorming (Knutselen), Natuur

Bedoelingen

Bedoelingen:

De kinderen oefenen met het verwoorden van hun mening tijdens een kringgesprek.

De kinderen kunnen uitleggen dat het niet goed is om afval in de natuur te gooien, omdat het heel lang duurt voordat het vergaat.

De kinderen kunnen een kunstwerk maken met materialen die ze nog niet eerder gebruikt hebben.

De kinderen hebben een kleine bijdrage geleverd aan het helpen van de natuur (door afval te prikken).

De kinderen kunnen 1 ding noemen wat zij kunnen doen om de aarde te helpen.

SLO doelen

Kerdoel 1: *De leerlingen leren informatie te verwerven uit gesproken taal. Ze leren tevens die informatie, mondeling of schriftelijk, gestructureerd weer te geven.*

Kerdoel 2: *De leerlingen leren zich naar vorm en inhoud uit te drukken bij het geven en vragen van informatie, het uitbrengen van verslag, het geven van uitleg, het instrueren en bij het discussiëren.*

Kerdoel 3: *De leerlingen leren informatie te beoordelen in discussies en in een gesprek dat informatief of opiniërend van karakter is en leren met argumenten te reageren.*

Kerdoel 37: *De leerlingen leren zich te gedragen vanuit respect voor algemeen aanvaarde waarden en normen.*

Kerdoel 39: *De leerlingen leren met zorg om te gaan met het milieu.*

Kerdoel 54: *De leerlingen leren beelden, muziek, taal, spel en beweging te gebruiken, om er gevoelens en ervaringen mee uit te drukken en om er mee te communiceren.*

Oriëntatie: We starten de les in de kring. De leerkracht heeft een tas met afval mee en draait deze om in de kring, zodat het afval op de grond valt. Dit is een tas met afval die we tijdens de vorige les verzameld hebben. Hiermee start een kring gesprek. Wat zien de kinderen? Wat is dat eigenlijk? Waar hebben we dit ook alweer gevonden? Wat kunnen we doen met afval dat weggegooid wordt op straat?

Kern: De leerkracht vertelt de kinderen dat afval soms opnieuw gebruikt wordt om nieuwe dingen mee te maken. Daarom moeten we eigenlijk plastic in een andere bak gooien dan bijvoorbeeld je

Activiteit

bananenschil. Al dat plastic wordt dan samengesmolten en daar worden weer nieuwe flessen van gemaakt. Waarom is dat goed, denken jullie? Omdat het vuilnis dan niet in de natuur terecht komt, maar weer gebruikt wordt.

In de kring wordt de opdracht uitgelegd. De kinderen krijgen allemaal een A3'tje. Met hun A3'tje kiezen ze een plek in het lokaal, bij een van de bakken met afval. Ook staan er potjes lijm over de tafel verspreid. Op het A3'tje maken de kinderen 'de wereld van afval'. Ze kunnen bijvoorbeeld wc-rollen gebruiken als bomen of een dopje gebruiken als zon. In de bijlage van deze les is een voorbeeld te vinden. De kinderen krijgen hier een half uur de tijd voor. Je zou het ook eerder af kunnen sluiten, als blijkt dat kinderen sneller klaar zijn of ze hun concentratie verliezen.

Afsluiting: We zoeken een plek in het lokaal waar alle kinderen hun kunstwerk neer kunnen leggen, zodat het goed kan drogen.

We sluiten de les gezamenlijk af in de kring. Wat hebben de kinderen deze les geleerd? Gaan zij dingen doen om te voorkomen dat we in de toekomst echt een 'wereld van afval' hebben? Iedereen moet helpen om zo goed mogelijk voor de aarde te zorgen, want we hebben er maar eentje.

Materialen

- Vooraf verzameld afval
- Lijm
- A3-papier.

Bijlagen

Voorbeeld van een landschap